

УДК 61:37;615.1:37

© КОЛЕКТИВ АВТОРІВ, 2014

*О.Г.Шекера, Л.Ф.Матюха, Н.В.Малютіна,
Л.В.Клименко, Т.І.Туліка***РОЛЬ СИМУЛЯЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
НА ПІСЛЯДИПЛОМНОМУ ЕТАПІ МЕДИЧНОЇ
ОСВІТИ ЛІКАРІВ ЗАГАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ –
СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ****Національна медична академія післядипломної
освіти імені П.Л. Шупика**

Резюме. В статті автори наводять переваги та недоліки найпоширенішого способу здобуття та відпрацювання практичних навичок - «біля ліжка пацієнта», аналізують ефективність методів навчання із використанням спеціальних муляжів, фантомів і тренажерів, та підкреслюють необхідність впровадження в вітчизняну систему післядипломної освіти лікарів загальної практики – сімейної медицини симуляційних методів навчання.

Ключові слова: сімейна медицина, лікар загальної практики, невідкладна медична допомога, практичні навички, симуляційні методи навчання.

В сучасному розумінні практику сімейного лікаря розглядають, як таку, що забезпечує тривалу безперервну опіку за здоров'ям громадянина і всіх членів його сім'ї незалежно від віку, стану здоров'я та характеру захворювання [1, 2]. Первинна медична допомога передбачає забезпечення цілісного підходу до медичного обслуговування лікарем загальної практики – сімейним лікарем і, згідно із Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 05.08.2013 № 686, включає організацію та надання заходів невідкладної медичної допомоги в разі гострого розладу фізичного та психічного здоров'я пацієнта [2, 3], що потребує від фахівця достатнього рівня обізнаності щодо клініки, діагностики та принципів лікування невідкладних станів [4]. Разом із тим, невід'ємною частиною надання якісної, а отже ефективної, невідкладної медичної допомоги є досконале володіння цілою низкою медичних маніпуляцій [5].

Згідно із навчальним планом та уніфікованою програмою інтернатури (спеціалізації) випускників вищих медичних навчальних закладів освіти III – IV рівнів акредитації за спеціальністю «загальна практика – сімейна медицина» перелік практичних навичок, що виконуються при наданні невідкладної допомоги включає: пункцію периферійних вен, налагодження внутрішньовенної інфузії, забезпечення прохідності дихальних шляхів, надання пацієнту стабільної позиції на боці, ручне очищення ротоглотки від сторонніх тіл, очищення ротоглотки за допомогою аспілятора, прийом Геймліха, введення повітроводу, стравохідного зонду, проведення шлункової аспірації, промивання шлунку, ендотрахеальної інтубації, санації трахеобронхіального дерева, конікотомії, трахеотомії, штучної вентиляції легенів (дихання з «роту

в рот», з «роту в ніс», рот + допоміжний засіб, маска + мішок «Амбу» без кисню; маска + мішок «Амбу» з киснем), непрямий масаж серця, застосування протишокового одягу, дефібриляцію, лапароцентез, плевральну пункцію. Загальний же перелік практичних навичок та умінь, якими повинен оволодіти лікар загальної практики нараховує понад сотню найменувань.

Однак, за даними Свистунова А.А., отриманими в результаті соціологічного опитування випускників Першого Московського Державного Медичного Університету ім. І.М. Сеченова (2012 р.), лише близько 12% респондентів оцінюють свій ступінь володіння практичними навичками на рівні «добре». Отже, актуальним напрямком у сфері вищої медичної освіти має бути значне посилення практичного аспекту підготовки майбутніх лікарів при збереженні належного рівня теоретичної підготовки, оскільки, тільки гармонійне поєднання глибоких теоретичних знань та повноцінного освоєння й постійного вдосконалення практичних навичок в змозі забезпечити досягнення максимального ефекту при вивченні медичних дисциплін [6-9].

Дотепер найпоширенішим способом здобуття та відпрацювання практичних навичок (в тому числі і з невідкладної допомоги) вітчизняними медичними працівниками залишається навчання «біля ліжка пацієнта», що характеризується низкою безперечних переваг, а саме: досвід взаємодії з різними пацієнтами, можливість спостерігати за діями професіоналів, розвиток клінічного мислення, підготовка до самостійної діяльності та інше. Разом з тим, відпрацювання практичних навичок біля ліжка хворого, особливо навичок надання невідкладної допомоги є практично неможливим. Адже термін «навичка» визначається як доведена багаторазовими повтореннями до автоматизму здатність виконувати дію; вміння – це відпрацьований суб'єктом спосіб виконання складних дій, що забезпечується сукупністю знань і навичок [10]. Крім того, процес навчання характеризується великою ймовірністю помилки, а також пов'язаний із порушенням права пацієнта на якісне надання допомоги та інше. Необхідно підкреслити, що навіть при проходженні клінічних дисциплін терапевтичного профілю, далеко не завжди є можливість здійснити повноцінне клінічне обговорення і дослідження тематичних хворих та забезпечити адекватний контроль викладача за якістю виконання кожним слухачем об'єктивного обстеження пацієнта. Ця ситуація додатково ускладнюється відсутністю можливості забезпечити кожного слухача «тематичним хворим» [6].

Разом із тим, якщо при курації планових пацієнтів терапевтичного профілю зберігається часткова можливість оволодіння практичними навичками та умінями шляхом багаторазового повторення дій, наприклад, аускультация легень, серця, електрокардіографія, пальпація живота та інше, то специфіка оволодіння навичками з невідкладних станів обумовлює майже повне виключення не тільки багаторазового відтворення маніпуляцій, а й здебільшого унеможливує демонстрацію клінічного випадку (наприклад, конікотомія, прийом Геймліха, заходи серцево-легеневої та церебральної реанімації).

Таким чином, в умовах зростання вимог до державних освітніх стандартів щодо професійних компетенцій медичних фахівців та з урахуванням сучасних світових тенденцій єдиним адекватним шляхом вирішення визначених проблем має бути створення симуляційних центрів для підготовки як студентів, починаючи з першого курсу, так і лікарів-практиків [6, 11]. Симуляційні тренінги характеризуються низкою безперечних переваг у порівнянні із традиційними методами навчання у клініці: набуття клінічного досвіду у віртуальному середовищі без ризику для життя та здоров'я пацієнта, можливість об'єктивної оцінки досягнутого рівня майстерності, не обмежена кількість повторів відпрацювання навички, можливість організації тренінга у зручний час, незалежно від роботи клініки, відпрацювання дій при рідкісних та загрозливих для життя патологіях, знижений рівень стресу при перших самостійних маніпуляціях [10].

Отже, стратегія розвитку сучасної вітчизняної медичної освіти має бути основана на поєднанні підготовки та підвищенні кваліфікації медичних фахівців як шляхом навчання «біля ліжка пацієнта», так і більш активного впровадження симуляційних методів навчання з використанням спеціальних муляжів, фантомів і тренажерів, що забезпечить більші можливості удосконалення надання медичної допомоги лікарями загальної практики – сімейними лікарями, зокрема, доповнить підготовку до реальної клінічної практики і допоможе вирішити цілий ряд проблемних питань: засвоєння і вдосконалення практичних умінь і навичок; можливість моделювання ситуацій, максимально наближених до клінічних, але безпечних для пацієнта; можливість неодноразового повторення дій для закріплення вміння; розпізнання та своєчасна ліквідація помилок; оволодіння медичними маніпуляціями в умовах індивідуальної та командної роботи; забезпечення контролю та об'єктивізація оцінки знань лікарем, що навчається, його колегами, викладачем [12].

ВИСНОВКИ

Таким чином, реформування системи охорони здоров'я в Україні разом із досягненням підвищення ефективності роботи закладів охорони здоров'я, формування системи надання населенню високоякісної медичної допомоги на засадах сімейної медицини та інших очікуваних результатів, має включати заходи з підвищення якості освіти медичних фахівців. Адекватною мірою, що дозволить розв'язати не вирішене до теперішнього часу питання набуття практичних навичок та умінь, може бути створення мережі симуляційних центрів, які задовольнять потреби сімейних лікарів до компетенцій яких відноситься надання невідкладної допомоги та навчання взаємодопомозі своїх пацієнтів та членів їх родин.

Література

1. Загальна практика – сімейна медицина – основа формування національної системи охорони здоров'я. За сімейним лікарем майбутнє охорони здоров'я [Електронний ресурс] : (звіт) / Латишев Є.Є.; Міністерство охорони здоров'я України. – Електрон. дані (1 файл). - Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/simed_082004_0.html (дата звернення: 04.05.2014). – Назва з екрану.

2. Первинна медико-санітарна допомога / сімейна медицина : [монографія] / за ред. В.М. Князевича; МОЗ України. – К., 2010. – С. 404.

3. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини на період до 2011 року» N 1841-VI від 22 січня 2010 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. - № 13. - С.126.

4. Організація надання невідкладної медичної допомоги у центрі первинної медико-санітарної допомоги (методичні рекомендації) / НМАПО ім. П.Л. Шупика, ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», ДЗ «Дніпропетровська медична академія»; [уклад.: А.К. Толстанов, Ю.В. Вороненко, Н.Г. Гойда]. – Київ. – 2012. – 14с.

5. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 686 від 05.08.2013 "Про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 "Охорона здоров'я".

6. Левицький П. Р. Особливості засвоєння практичних навичок студентами медичного факультету з медицини надзвичайних ситуацій / П. Р. Левицький // Медична освіта. – 2012. - № 3. – С. 49-51.

7. Муравьев К.А. Симуляционное обучение в медицинском образовании –переломный момент / К.А. Муравьев, А.Б. Ходжаян, С.В. Рой // Фундаментальные исследования. – 2011. – № 10 (часть 3). – С. 534-537.

8. Ахтемійчук Ю. Т. Практичні навички з оперативної хірургії / Ю. Т. Ахтемійчук, В. П. Пішак, О. М. Слободян. –Чернівці: Місто, 2005. – 152 с.

9. Гнатюк М. С. Особливості засвоєння студентами практичних навичок з оперативної хірургії та топографічноїанатомії у ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського” / М. С. Гнатюк, Л. В. Татарчук, О. Б. Слабий // Нові напрямки впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних і фармацевтичному закладах України III-IV рівнів акредитації: м-ли наук.-практ. конференції, 12-13 травня 2011 р. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2011. – С. 72 – 73.

10. Ковальчук Л. Я. Основні тенденції розвитку світової вищої школи. Впровадження сучасних технологій у навчальний процес Тернопільської державної медичної академії імені І. Я. Горбачевського: досягнення і перспективи / Л. Я. Ковальчук // Медична освіта. – 2000. – № 2. – С. 5 – 11.

11. Симуляционное обучение в медицине / Под редакцией проф. Свистунова А.А. Составитель Горшков М.Д. – Москва: Изд-во Первого МГМУ им. И.М.Сеченова, 2013 – 288 с.

12. Борисова Н.В. Симуляционный центр как часть образовательного медицинского кластера / Н.В. Борисова, П.Г. Петрова, Л.А. Апросимов // Якутский медицинский журнал. – 2013. - № 4. – С. 48-50.

13. Экология и здоровье человека на Севере. Сборник материалов IV-го конгресса с международным участием. Россия, Якутск, Северо-Восточный федеральный университет имени М.К. Аммосова, 4-7 декабря 2013 г. [Электронный ресурс] / под ред. проф. П.Г. Петровой. – Киров: МЦНИП, 2013. – 753 с.

*О.Г.Шекера, Л.Ф.Матюха, Н.В.Малютина,
Л.В.Клименко, Т.И.Тулика*

Роль симуляционных методов обучения на последипломном этапе медицинского образования врачей общей практики – семейных врачей

Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л.Шупика

Резюме. В статье авторы приводят преимущества и недостатки наиболее распространенного способа приобретения и отработки практических навыков - «у постели пациента», анализируют эффективность методов обучения с использованием специальных муляжей, фантомов и тренажеров, а также подчеркивают необходимость внедрения в отечественную систему последипломного образования врачей общей практики – семейной медицины симуляционных методов обучения .

Ключевые слова: семейная медицина, врач общей практики, неотложная медицинская помощь, практические навыки, симуляционные методы обучения.

O. Shekera, L. Matiukha, N. Maliutina, L. Klymenko, T. Tuliika

**Role of the simulation methods of training at the postgraduate stage of medical education for the general practitioners – family doctors
Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education**

Summary. The paper is focused on the advantages and disadvantages of the most common method of acquiring and developing practical skills, that is a role-model “at the bedside”. There is analyzed the effectiveness of educational methods with special training models, phantoms and simulators. The necessity of introducing the simulation methods of training into the domestic postgraduate education system for the general practitioners - family doctors has been emphasized.

Key words: family medicine, general practitioner, emergency medical care, practical skills, simulation methods of training.

Відомості про авторів:

Шекера Олег Григорович – д.мед.н., професор, Директор інституту сімейної медицини НМАПО імені П.Л. Шупика. Адреса: Київ, вул. Дорогожицька, 9.

Матюха Лариса Федорівна – д.мед.н., професор, завідувач кафедри сімейної медицини та амбулаторно-поліклінічної допомоги НМАПО імені П.Л. Шупика. Адреса: Київ, вул. Саксаганського, 100, тел.: (044) 288-10-34

Малютіна Наталія Вікторівна - асистент кафедри сімейної медицини та амбулаторно-поліклінічної допомоги НМАПО імені П.Л. Шупика. Адреса: Київ, вул. Саксаганського, 100.

Клименко Ліліана Вікторівна - асистент кафедри сімейної медицини та амбулаторно-поліклінічної допомоги НМАПО імені П.Л. Шупика. Адреса: Київ, вул. Саксаганського, 100.

Туліка Тетяна Іванівна - клінічний ординатор, асистент кафедри сімейної медицини та амбулаторно-поліклінічної допомоги НМАПО імені П.Л. Шупика. Адреса: Київ, вул. Саксаганського, 100.